УДК 330.341

Оксана Михайлівна ЧЕРЕШНЮК

аспірантка кафедри аудиту, ревізії та контролінгу,
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020, Україна
E-mail: oksana.duda@gmail.com
Телефон: +380980936151

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Черешнюк, О. М. Оцінка ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств [Текст] / Оксана Михайлівна Черешнюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 3. – С. 218-224. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті проаналізовано та обґрунтовано проблеми та концептуальні напрями процесу оцінки ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств. Особливістю інноваційної діяльності в умовах сучасного розвитку вітчизняної економіки є її спрямованість на вдосконалення бізнес-процесів і збільшення конкурентоспроможності, що зумовлює необхідність дослідження ефективності її проведення. Основною метою публікації є теоретичне обґрунтування процесу оцінки ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств з виокремленням основних етапів процесу оцінки, що коригуються під впливом класифікації інновацій. У дослідженні для вирішення поставлених завдань та досягнення результатів використано методи теоретичного узагальнення, графічного зображення, аналізу та синтезу. З огляду на особливості оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств запропоновано структурно-блокову схему, яка відображає передумови та наслідки проведення процесу оцінки. Запропонована схема складається з вихідних даних, процесу оцінки інноваційної діяльності та отриманих вихідних результатів. Окреслений процес оцінки містить три блоки: підготовчий, технологічний та аналітичний, що створюють універсальну модель проведення оцінки ефективності інноваційної діяльності. Як результат, формуються основні показники ефективності та складають комплексну характеристику параметрів діяльності, що досягається за рахунок низки ефектів від проведення інноваційної діяльності. Наведено взаємозв'язок ідентифікації впроваджених інновацій і критеріїв визначення ефективності з метою створення механізму пошуку невикористаних резервів, збільшення результативності проведеної роботи та отримання додаткових вигод. Запропонований методичній підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства полягає в проведенні комплексного процесу оцінки за принципами системності, формалізованості, адаптивності, гнучкості та містить систему оцінки, яка синтезує у собі показники за критеріями економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної ефективності.

Ключові слова: *ефективність; ефективність інноваційної діяльності; процес оцінки ефективності; критерії ефективності.*

Оксана Михайловна ЧЕРЕШНЮК

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье проанализированы и обоснованы проблемы и концептуальные направления процесса оценки эффективности инновационной деятельности промышленных предприятий. Особенностью инновационной деятельности в условиях современного развития отечественной экономики является ее направленность на совершенствование бизнес-процессов и увеличения конкурентоспособности, что обусловливает необходимость исследования эффективности ее проведения. Основной целью публикации является теоретическое обоснование процесса оценки эффективности инновационной деятельности промышленных предприятий с выделением основных этапов процесса оценки и их корректировка под

© Оксана Михайлівна Черешнюк, 2014

воздействием классификации инноваций. В исследованиии для решения поставленных задач и достижения результатов использованы методы теоретического обобщения, графического изображения, анализа и синтеза. Исходя из особенностей оценки инновационной деятельности промышленных предприятий предложено структурно-блочную схему, которая отражает предпосылки и последствия проведения процесса оценки. Данная схема состоит из исходных данных, процесса оценки инновационной деятельности и полученных выходных результатов. Очерченный процесс оценки содержит три блока: подготовительный, технологический и аналитический, что создает универсальную модель проведения оценки эффективности инновационной деятельности. Как результат, формируются основные показатели эффективности и составляют комплексную характеристику параметров деятельности, которая достигается за счет ряда эффектов от проведения инновационной деятельности. Приведена взаимосвязь идентификации внедренных инноваций и критериев определения эффективности с целью создания механизма поиска неиспользованных резервов, увеличение результативности проведенной работы и получение дополнительных выгод. Предложенный методический подход к оценке эффективности инновационной деятельности промышленного предприятия заключается в проведении комплексного процесса оценки принципами системности, формализованности, адаптивности, гибкости и включает систему оценки, которая синтезирует в себе показатели по критериям экономической, социальной, научно-технической, экологической эффективности.

Ключевые слова: *эффективность; эффективность инновационной деятельности; процесс оценки эффективности; критерии эффективности.*

Oksana Mykhailivna CHERESHNYUK

PhD Student,
Department of Auditing, Inspection and Controlling,
Ternopil National Economic University
Lvivska str., 11, Ternopil, 46020, Ukraine
E-mail: oksana.duda@gmail.com
Phone: +380980936151

EVALUTION OF INNOVATION ACTIVITY EFFICIENCY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract

The paper analyzes the problems and justifies and conceptual direction of the evaluation process of the innovative activity effectiveness of industrial enterprises. One of the features of innovation in the modern development of the domestic economy is its focus on improvement of business processes and increase of competitiveness, which necessitates the research of its implementation effectiveness. The main purpose of this article is the theoretical justification of the effectiveness of innovation industry evaluation process with the release of the main stages of the evaluation process and their adjustment to the classification under the influence of innovation. Methods of theoretical generalization, graphic, analysis and synthesis are used in the article. Based on the evaluation of the features of innovative activity of industrial enterprises it has been proposed structural block diagram that reflects the antecedents and consequences of the evaluation process. This scheme consists of the original data, the evaluation process of innovation and the obtained output results. This evaluation process consists of three parts: the preparatory , analytical and technology, that creates a universal model to assess the effectiveness of innovation. As a result, the main performance indicators formed and complex characteristic parameters of activity are made. It is shown the relationship of innovation and identified the criteria for determination of the effectiveness of a search engine in order to create unused reserves, increase the effectiveness of the work and receive additional benefits. It has been proposed the methodological approach to assess the effectiveness of innovative activity of industrial enterprises. Its main idea is to conduct a comprehensive assessment process with the help of principles of systematics, formalization, adaptability, flexibility. It includes a system of evaluation that synthesizes the criteria of economic, social, scientific, technical, environmental effectiveness.

Keywords: *effectiveness; efficiency innovation; process of evaluation of effectiveness; efficiency criteria.*

JEL classification: C130, O310

Вступ

Характер сучасного розвитку вітчизняної економіки, обумовлений наявністю кризових явищ та застарілих підприємств, стимулює усі галузі національного господарства до пошуку радикальних шляхів розвитку і, як один з його виявів, – активізації інноваційної діяльності. У таких умовах пріоритетною стає інноваційна діяльність, спрямована на вдосконалення ефективності бізнес-процесів і збільшення

конкурентоспроможності. Складність та тривалість інноваційного процесу на фоні впливу дестабілізуючих факторів вітчизняної економіки стають причиною значних труднощів щодо вибору та впровадження оптимальних інновацій. Це зумовлює необхідність комплексної, виваженої, гнучкої, оперативної та системної оцінки ефективності інноваційної діяльності як основи прийняття управлінських рішень.

Водночас у сучасній літературі, присвяченій проблемам інноваційного розвитку промислових підприємств, упровадження інновацій продовжують ототожнювати з функціональним управлінням окремими виробництвами, а не з корпоративним розвитком підприємства загалом. Як результат, на освоєння інновацій виділяється недостатньо ресурсів, а потенціал нових технологій використовується не повністю. Проте у світлі сучасних подій в Україні – перспективи підписання євроінтеграції, з одного боку, та технологічно застарілих вітчизняних підприємств, з іншого, – зумовлюють необхідність швидкої трансформації національних підприємств відповідно до запитів нових ринків. Таким чином при розгляді процесу впровадження інновацій виникає необхідність застосовувати багаторівневий підхід до аналізу їх ефективності залежно від рівня прийняття управлінських рішень та особливостей запроваджених інновацій.

Мета статті

Основною метою нашої публікації є теоретичне обґрунтування процесу оцінки ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств з виокремленням основних етапів процесу оцінки, що коригуються під впливом класифікації інновацій. Вказана мета визначає зміст дослідження.

Виклад основного матеріалу

Удосконалення цілісної системи управління значною мірою залежить від глибини аналізу виробничо-фінансових процесів, які відбуваються на підприємстві та його структурних підрозділах. Роль економічного аналізу не вичерпується здійсненням загальних функцій управління: прогнозуванням, плануванням, організацією, регулюванням і контролем. Економічний аналіз поряд з оцінкою стану і розвитку економіки підприємства, виявлення і вимірювання невикористаних ввутрішніх ресурсів системного і комплексного вивчення економічних явищ і господарських процесів, підтримки зворотного зв'язку між функціями управління, розробкою заходів щодо мобілізації виявлених невикористаних ресурсів повинен трансформуватися в активний засіб обґрунтування ефективних управлінських рішень в умовах невизначеності вітчизняного ринку та ризику виникнення кризових явищ.

Для здійснення об’єктивної та комплексної оцінки інноваційної діяльності доцільно визначитися із сутністю засадничої категорії «ефективність», дослідити її зміст та підходи до визначення, виокремити особливості вияву ефективності саме інноваційної діяльності. Економічний словник дає таке визначення: ефективність – це досягнення визначених показників результативності процесу, проекту чи операції з використанням мінімально можливих витрат [1]. Адаптуючи таке визначення до особливостей інноваційної діяльності, в яких додаткові витрати в більшості випадків не погіршують, а навпаки здебільшого удосконалюють та покращують процес впровадження інновацій, можна зазначити, що ефективність інноваційної діяльності – це комплексна характеристика, яка відображає показник результату впровадження інновацій у співвідношенні до витрачених ресурсів; спроможність досягати поставлених цілей і здатність до стійкої життєдіяльності в конкурентному ринковому середовищі.

Фундаментальний внесок у розвиток поняття ефективності вніс італійський економіст і соціолог Вільфредо Парето [2] і визначив, що ефективність досягається тоді, коли всі вигоди від обміну вичерпані. Аналіз поняття «ефективність» показав, що більшість сучасних авторів, які його формулюють, розуміють цю категорію як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання [3; 4; 8; 10]. Тобто критерії ефективності формуються, базуючись на витратному (спожиті ресурси) та ресурсному (застосовані ресурси) підходах. Витратний підхід відображає ефект, отриманий з кожної одиниці сукупних витрат. Ресурсний підхід покликаний характеризувати ефективність використаних ресурсів: трудових, матеріальних, фінансових. Водночас переважна більшість вітчизняних фахівців звертають основну увагу на питання оцінки економічної ефективності інноваційної діяльності [5, 6], залишаючи поза увагою інші ефекти. Натомість доповнення критеріїв ефективності сприятиме комплексній характеристиці інноваційної діяльності, пошуку резервів її покращення, в тому числі збільшення і економічних ефектів.

Для оцінки ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств використовують різні джерела інформації, а саме: дані спеціальних спостережень, статистичні дані, облікові регістри, фінансову та поточну звітність. Проте при формуванні аналітичної інформації виникає низка складнощів з її отриманням. Органи статистики не обробляють і відповідно не вимагають від підприємств усієї інформації про інноваційну діяльність. Статистика має у своєму розпорядженні лише такі дані: скільки було витрачено грошових коштів на різні види інноваційної діяльності, який був обсяг виробленої та реалізованої продукції [7]. Тому провести порівняння поетапного впровадження аналогічних інновацій інших підприємств досить складно, а в більшості випадків взагалі неможливо. Ще однією складністю у

формуванні аналітичної інформації є її запізнілий стан. Складання річних звітів поточного року відбувається дещо пізніше після формування планів на наступний рік. Таким чином проведення аналізу даних за поточний рік втрачає актуальність у період динамічної та інтенсивної інноваційної діяльності.

Розглядаючи більш детально питання оцінки економічної ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств, доцільно зазначити її особливості, що відрізняють її від визначення ефективності іншої діяльності, а саме [8, с. 74]:

1. Оцінюючи ефективність інновацій, необхідно враховувати не тільки загальний дохід (корисний результат), який можна отримати за весь період корисного використання нововведень, але і його приріст порівняно з аналогами. Порівняльна оцінка ефективності нововведення сприяє вибору найоптимальнішого варіанту з числа можливих і визначення його впливу на економічні показники господарської діяльності підприємства.
2. Оцінюючи ефективність інновацій, необхідно провести розподіл, як трансформуються нововведення, адже на початку створення ідея завжди є чимось новим, а на виході перетворюється або в інновацію, або в удосконалений продукт. Такий розподіл пов'язаний з тим, що характеристики вдосконаленого продукту вже здебільшого відомі, а натомість інновації окреслені нечіткими характеристиками.
3. Методи оцінки ефективності інновацій ґрунтуються на системі оціночних показників, ураховуючи інтереси держави, виробників, споживачів, інвесторів, відображаючи необхідні показники для кожного з них з урахуванням ролі кожного з елементів у процесі проведення інноваційної діяльності.
4. Методи оцінки ефективності інновацій повинні містити показники, які відображають інтегральний (загальний) ефект від створення, виробництва і експлуатації нововведень. Такий підхід дозволяє дати узагальнюючу (комплексну) оцінку ефективності нововведення і провести розподіл здобутків кожного елемента під час впровадження інновацій.
5. Для інноваційної діяльності доцільно застосовувати не тільки методи дисконтування, але і методи компаундингу та ануїтету. У такому випадку виникає можливість розраховувати економічний ефект за кожним роком корисного використання нововведень і більшою мірою пов’язати показники ефективності з реальними господарськими процесами, які будуть відбуватися в економіці. Такий варіант дає можливість оцінити економічну ефективність на кожному етапі впровадження інновацій і, як наслідок, скласти прогнозний показник ефективності.

Ураховуючи вищезазначені особливості, доцільно структурно відобразити процес оцінки ефективності інноваційної діяльності. У роботі запропоновано певну послідовність проведення оцінки інноваційної діяльності та відображено результати після її проведення (рис. 1). Запропонована структурно-блокова схема складається з вхідних даних, процесу оцінки інноваційної діяльності та вихідних результатів. Вхідними елементами є підприємство як самостійний господарський суб’єкт, який займається виробництвом продукції, наданням послуг або виконанням робіт з метою отримання прибутку, та інновація як спосіб вдосконалення роботи підприємства. Ці елементи є взаємопов’язаними та створюють безперервний вплив між собою.

Друга складова структурно-блокової схеми – оцінка – є процесом, який складається з послідовності етапів, що утворюють між собою логічно-ієрархічний зв’язок. Саме послідовний перехід від одного етапу до іншого є обов’язковою умовою здійснення коректної оцінки та отримання чіткого результату, відповідного поставленій меті. Процес оцінки складається з підготовчого, технологічного та аналітичного блоку. На підготовчому етапі (I) проводиться визначення об’єктів та суб’єктів оцінки, формування мети та створення інформаційної бази дослідження. Саме від побудови другого (II) етапу залежить технологія оцінки, яка містить вибір принципів, критерії, показників та проведення розрахунків. На останньому (III) етапі отримання результатів проводиться систематизація показників, визначається їх відповідність поставленій меті та завданням з урахуванням особливостей об’єкта оцінки, а також формуються висновки з проведеної оцінки кожного критерію та загальної ефективності. Третя складова – це вихідні результати. Вони формуються на основі показників ефективності та складають комплексну характеристику параметрів діяльності, що досягаються за рахунок низки ефектів від проведення інноваційної діяльності.

Важливу особливість комплексного аналізу як функції управління виконує системний підхід. Ефективність господарської діяльності характеризується невеликою кількість показників. Проте на кожен такий показник чинить вплив вся система факторів функціонування підприємства [9, с. 233]. Таким чином для системного підходу характерною є комплексна оцінка впливу різнорідних факторів і цільовий підхід до їх вивчення. Це дає можливість розширити поняття «ефективність» з виміру «ефективно» та «неефективно» і додати ширший ряд розподілу («низька ефективність», «нижче середнього», «середня», «вище середнього», «висока», «нульова», «малоефективна» та ін.).

Зазвичай аналіз інноваційної діяльності відображає окремі характеристики загального процесу впровадження інновацій, такі, як виробничий ефект від їх застосування, фінансову та інвестиційну ефективність. Зазначені показники характеризують деякі аспекти проведення інноваційної діяльності, але не дають комплексної оцінки результатів і можливості сформувати підґрунтя для побудови перспектив. Отенко В. І. акцентує увагу на тому, що в сучасних умовах стрімко мінливого зовнішнього підприємницького середовища не можна обмежуватися лише економічним боком проблеми [11, с. 234].

Тому, поряд із критерієм економічної ефективності, пропонується також здійснювати оцінку за критеріями науково-технічної, соціальної та екологічної ефективності. Склад критеріїв обумовлюється економічним змістом виділених напрямів оцінювання. Доцільно зазначити, що обрані критерії не є фіксованими, вони варіюються залежно від цільового спрямування інновації, її складу та функціонального призначення. Для визначення критеріїв, за якими здійснюватиметься оцінка, насамперед необхідно визначити функціональний напрям інновації (рис. 2).

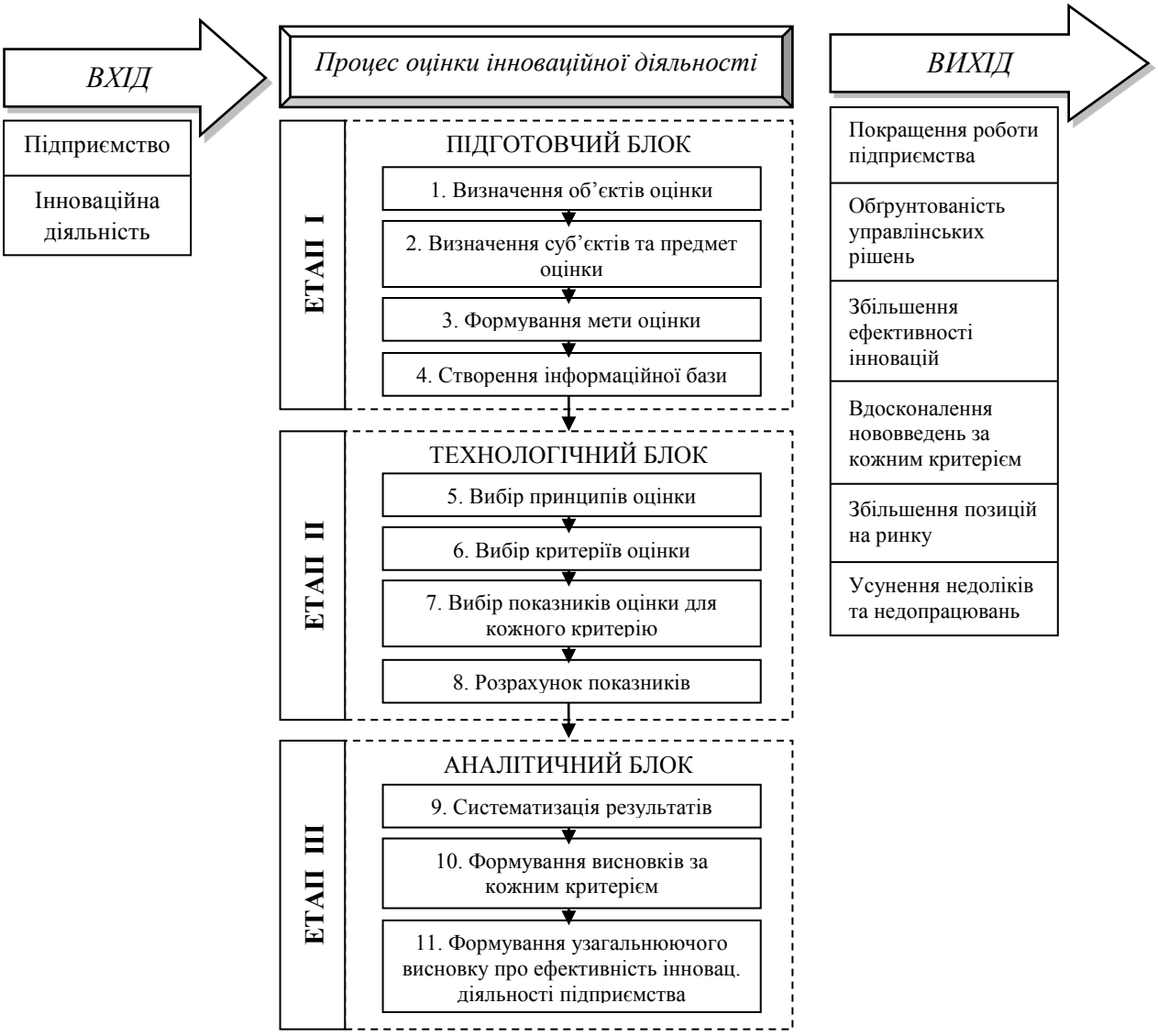

Рис. 1. Структурно-блокова схема процесу оцінки інноваційної діяльності промислових підприємств

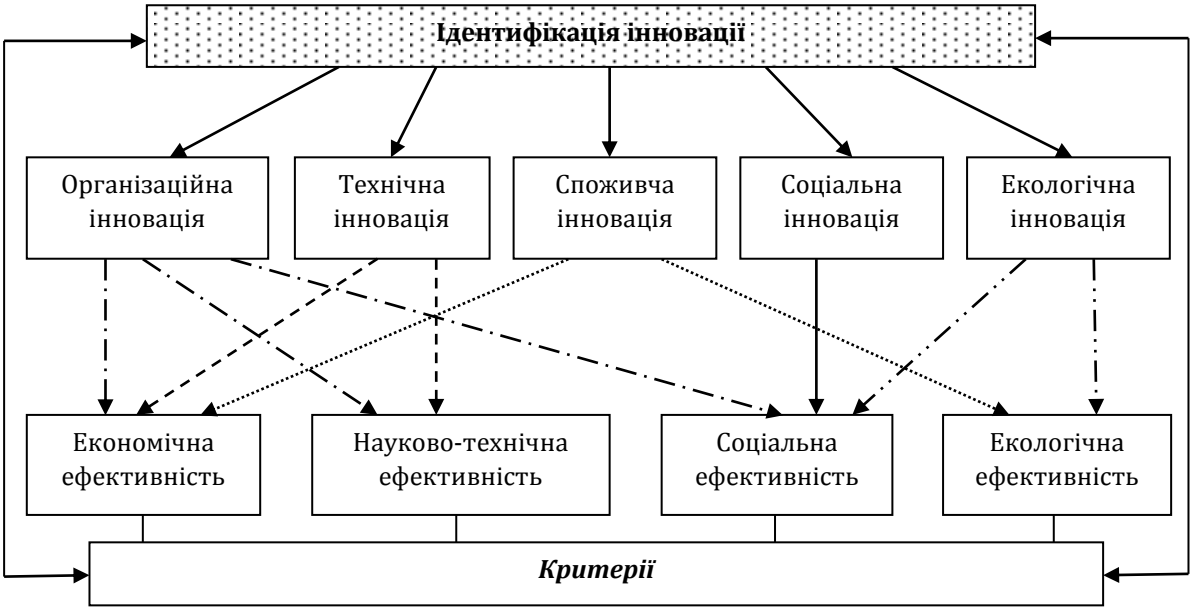

Рис. 2. Взаємозв'язок складу критеріїв оцінки та виду інновацій*

**За даними [12,с. 103] з доповненням автора*

Ідентифікація інновацій, вміння визначити їх вплив на рівень критеріїв ефективності, безпосередньо керуючи ними, створюють механізм пошуку невикористаних резервів та збільшення результативності проведеної роботи. Як зазначає Савицька Г. В., для аналізу інноваційної діяльності важливі не лише фінансові результати, але і його новизна [10, с. 427]. Відображений на схемі багатовекторний характер оцінки обумовлює також гнучкість складу та змістового наповнення критеріїв показниками за кожним з напрямів оцінювання, відповідно до сфери впливу інновації.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Запропонований методичній підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності промислового підприємства полягає у проведенні комплексного процесу оцінки за принципами системності, формалізованості, адаптивності, гнучкості та містить систему оцінки, яка синтезує у собі показники за критеріями економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної ефективності. Виокремлення цільових напрямів сприяє здійсненню комплексного оцінювання ефективності інноваційної діяльності та отримання об'єктивних результатів.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з формуванням теоретичних та практичних рекомендацій використання результатів оцінки для оптимізації інноваційної діяльності на вітчизняних промислових підприємствах.

Список літератури

1. *Райзберг, Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е узд., испр. М. : ИНФРА-М, 1999. – 749 с.*
2. *Эффективность по Парето. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D1%84%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%BF%D0%BE_%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BE*
3. *Кизим, Н. А. Финансовый анализ [Текст] : учебное пособие / Н. А. Кизим, В. В. Иваниенко. – Издательство: Інжек, ВидавничийДім, 2005. – 248 с.*
4. *Маркіна, І. А. Методологічні питання ефективності управління [Текст] / І. А. Маркіна // Фінанси України, 2000. – № 6. – С. 24-32.*
5. *Василенко, В. О. Інноваційний менеджмент [Текст] / В. О. Василенко, В. Г. Шматько. – 3-тє вид. / За ред. В. О. Василенка. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 440с.*
6. *Йохна, М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності [Текст] / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Вид. центр «Академія», 2005. – 400с.*
7. *Єжакова, Н. В. Методичні підходи до управлінського обліку та аналізу ефективності інноваційної діяльності й інноваційної активності підприємств // Економіка промисловості: наук. -практ.*

журнал, 2011, [Електронний ресурс] / Н. В. Єжакова. – Режим доступу : http://econindustry.org/arhiv/html/2011/st_53_20. pdf.
8. *Яшин, С. Н. Анализ эффективности инновационной деятельности [Текст] : учеб. пособие / С. Н. Яшин, Е. В. Кошелев, С. А. Макаров. – СПб. : БХВ – Петербург, 2012. – 288с.*
9. *Мних, Є. В. Економічний аналіз [Текст] : підручник / Є. В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.*
10. *Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст] : навч. посібник. – К. : Знання, 2007. – 668 с.*
11. *Отенко, В. І. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства [Текст] / В. І. Отенко // Бізнес Інформ, 2013. – №5. – С. 232-237.*
12. *Чорна, М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств [Текст] : монографія / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Харків : ХДУХТ, 2012. – 210с.*
13. *Лисенко, Л. А. Підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Л. А. Лисенко. – Режим доступу: http://eprints. kname.edu.ua/561/1/94-100_%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE. pdf.*

References

1. *Rayzberg, B. A., Lozovskyy, L. S., and Starodubtseva, E. B. (1999). The Economic Modern dictionary. Moscow: INFRA-M.*
2. *Pareto Efficiency. Retrieved April 15, 2014, from http://ru. wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D1%84%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%BF%D0%BE_%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BE.*
3. *Kizim, N. A.,Yvanyenko, V. (2005). Financial analysis. Injection, Publishing House.*
4. *Markina, I. (2000). Methodological issues management efficiency. Finance Ukraine.*
5. *Vasilenko, V. O., Shmatko, V. G. (2005) Innovation Management. Kyiv: Center studies.*
6. *Yohna, M. A., Stadnik, V. V. (2005). Economics andorganizationinnovation. Kyiv: Academy.*
7. *Yezhakova, N. V. (2011). Methodological approaches to management accounting and analysis of the effectiveness of innovation and innovation in the enterprises. http://econindustry.org/arhiv/html/2011/st_53_20. pdf.*
8. *Yashin, S. N. (2012). Analysis ofthe effectiveness of innovation. St. Petersburg : BHV.*
9. *Mnich, E. V. (2003). Economic Analysis. Kyiv:Centre text books.*
10. *Savytska, G. V. (2007). Economic analysis of the company. Kyiv: Knowledge.*
11. *Otenko, V. I. (2013). Formation of analytical tools for evaluating the effectiveness of the company. Business Inform.*
12. *Chorna, M. (2012). Evaluating the effectiveness of innovation activity. Kharkov: HDUHT.*
13. *Lysenko, L. A. Approach to evaluating the effectiveness of enterprise innovation. Retrieved April 15, 2014, from http://eprints. kname.edu.ua/561/1/94-100_%D0%9B%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf.*

Стаття надійшла до редакції 26.03.2014 р.